

GIÁO DỤC QUỐC PHÒNG VÀ AN NINH TRƯỚC NHỮNG THÁCH THỨC MỚI CỦA MÔI TRƯỜNG AN NINH HIỆN ĐẠI

Bùi Thanh Hạnh
TT GDQP&AN Trường Cao đẳng Lào Cai

Tóm tắt: Trong bối cảnh toàn cầu hóa và cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0, môi trường an ninh thế giới và khu vực đang có những biến động sâu sắc, xuất hiện nhiều yếu tố mới, phức tạp và khó lường. Các thách thức an ninh phi truyền thống như an ninh mạng, khủng bố, biến đổi khí hậu, dịch bệnh, chiến tranh thông tin... ngày càng gia tăng, tác động mạnh mẽ đến mọi quốc gia, trong đó có Việt Nam. Điều này đặt ra yêu cầu cấp thiết phải đổi mới nội dung, phương pháp và hình thức tổ chức giáo dục quốc phòng và an ninh (GDQP&AN). Bài viết phân tích những đặc điểm của môi trường an ninh hiện đại, chỉ ra những thách thức đối với GDQP&AN, từ đó đề xuất một số giải pháp nhằm nâng cao chất lượng công tác GDQP&AN trong tình hình mới.

Từ khóa: giáo dục quốc phòng và an ninh, môi trường an ninh hiện đại, thách thức mới, đổi mới giáo dục.

NATIONAL DEFENSE AND SECURITY EDUCATION IN THE FACE OF NEW CHALLENGES OF THE MODERN SECURITY ENVIRONMENT

Abstract: In the context of globalization and the Fourth Industrial Revolution, the global and regional security environment is undergoing profound changes, with the emergence of many new, complex, and unpredictable factors. Non-traditional security challenges such as cybersecurity, terrorism, climate change, epidemics, information warfare, etc., are increasing and strongly impacting all countries, including Vietnam. This necessitates an urgent need to innovate the content, methods, and organizational forms of national defense and security education (NDSE). This article analyzes the characteristics of the modern security environment, points out the challenges facing national defense and security education, and proposes several solutions to improve the quality of national defense and security education in the new situation.

Keywords: national defense and security education, modern security environment, new challenges, educational reform.

Nhận bài: 07/03/2026

Phản biện: 27/03/2026

Duyệt đăng: 30/03/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Giáo dục quốc phòng và an ninh là một bộ phận quan trọng trong hệ thống giáo dục quốc dân, có vai trò trang bị cho người học những kiến thức cơ bản về quốc phòng, an ninh; bồi dưỡng ý thức trách nhiệm bảo vệ Tổ quốc; góp phần xây dựng nền quốc phòng toàn dân và thế trận an ninh nhân dân vững mạnh.

Trong những năm gần đây, môi trường an ninh thế giới và khu vực có nhiều thay đổi nhanh chóng. Các yếu tố truyền thống như xung đột vũ trang, tranh chấp lãnh thổ vẫn tồn tại, song song với đó là sự gia tăng của các mối đe dọa phi truyền thống. Những biến động này không chỉ làm thay đổi phương thức chiến tranh mà còn ảnh hưởng sâu sắc đến nhận thức, hành vi và trách nhiệm của mỗi công dân đối với nhiệm vụ bảo vệ Tổ quốc. Trong bối cảnh đó, GDQP&AN cần được nhìn nhận và đổi mới theo hướng thích ứng với môi trường an ninh hiện đại, đảm bảo tính thực tiễn, tính cập nhật và tính hiệu quả. Đây chính là vấn đề cấp thiết đặt ra đối với các cơ sở giáo dục, đặc biệt là các trung tâm GDQP&AN.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Môi trường an ninh hiện đại và những đặc điểm cơ bản

Trong bối cảnh toàn cầu hóa sâu rộng và sự phát triển mạnh mẽ của khoa học – công nghệ, môi trường an ninh hiện đại đang có những biến đổi căn bản cả về nội hàm, hình thức biểu hiện và phương thức tác động. Các yếu tố an ninh truyền thống và phi truyền thống đan xen, tạo nên một không gian an ninh đa chiều, phức tạp và khó dự báo. Những đặc điểm nổi bật của môi trường an ninh hiện đại có thể khái quát như sau:

Sự gia tăng nhanh chóng của các thách thức an ninh phi truyền thống: Một trong những đặc điểm nổi bật của môi trường an ninh hiện đại là sự gia tăng cả về số lượng và mức độ nguy hiểm của các thách thức an ninh phi truyền thống. Nếu như trước đây, an ninh quốc gia chủ yếu bị đe dọa bởi các yếu tố quân sự như chiến tranh xâm lược, tranh chấp lãnh thổ, thì hiện nay, các nguy cơ phi quân sự ngày càng chiếm vị trí quan trọng. Các vấn đề như an ninh mạng, tội phạm công nghệ cao, khủng bố quốc tế, biến đổi khí hậu, dịch bệnh toàn cầu, an ninh năng lượng và an ninh lương

thực đã và đang tác động trực tiếp đến sự ổn định và phát triển của các quốc gia. Những thách thức này không chỉ mang tính xuyên quốc gia mà còn có tốc độ lan rộng nhanh, khó kiểm soát, đòi hỏi sự phối hợp đa ngành, đa lĩnh vực trong ứng phó.

Tính chất phi đối xứng và khó dự báo của các mối đe dọa an ninh: Môi trường an ninh hiện đại không còn mang tính đối đầu rõ ràng giữa các chủ thể như trong các cuộc chiến tranh truyền thống. Thay vào đó là sự xuất hiện của các hình thức xung đột phi đối xứng, trong đó các chủ thể yếu hơn có thể sử dụng những phương thức linh hoạt, sáng tạo để gây ảnh hưởng lớn đến các chủ thể mạnh hơn. Các hình thức chiến tranh mới như chiến tranh thông tin, chiến tranh mạng, chiến tranh tâm lý hay “chiến tranh không tiếng súng” đang ngày càng phổ biến. Những hình thức này thường không có ranh giới rõ ràng giữa thời bình và thời chiến, khiến việc nhận diện và dự báo trở nên khó khăn hơn.

Tác động sâu rộng của cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0: Sự phát triển của các công nghệ hiện đại như trí tuệ nhân tạo (AI), dữ liệu lớn (Big Data), Internet vạn vật (IoT), công nghệ sinh học... đã làm thay đổi căn bản phương thức tổ chức và tiến hành các hoạt động an ninh – quốc phòng. Một mặt, công nghệ giúp nâng cao năng lực quản lý, giám sát và ứng phó với các mối đe dọa. Mặt khác, chính công nghệ cũng tạo ra những nguy cơ mới như tấn công mạng, rò rỉ dữ liệu, thao túng thông tin, chiến tranh không gian mạng. Đặc biệt, không gian mạng đã trở thành một “chiến trường mới”, nơi diễn ra các hoạt động cạnh tranh và xung đột giữa các quốc gia và tổ chức.

Sự đan xen giữa an ninh truyền thống và phi truyền thống: Trong môi trường an ninh hiện đại, ranh giới giữa an ninh truyền thống và phi truyền thống ngày càng mờ nhạt. Các yếu tố này không tồn tại độc lập mà có sự tác động qua lại, tạo thành các thách thức tổng hợp. Chẳng hạn, biến đổi khí hậu có thể dẫn đến khủng hoảng kinh tế – xã hội, từ đó làm gia tăng nguy cơ xung đột; hay tấn công mạng có thể làm tê liệt hệ thống quốc phòng, ảnh hưởng đến năng lực bảo vệ chủ quyền quốc gia. Sự đan xen này đòi hỏi cách tiếp cận toàn diện, liên ngành và linh hoạt trong bảo đảm an ninh.

Toàn cầu hóa và tính liên kết cao của các vấn đề an ninh: Toàn cầu hóa làm gia tăng sự phụ thuộc lẫn nhau giữa các quốc gia, đồng thời cũng làm cho các vấn đề an ninh trở nên mang tính toàn cầu. Một sự cố an ninh ở một quốc gia có thể nhanh chóng lan rộng và ảnh hưởng đến nhiều quốc gia khác. Các vấn đề như dịch bệnh, khủng bố, tội phạm xuyên quốc gia hay khủng hoảng kinh tế đều cho thấy tính liên kết chặt chẽ của môi trường an ninh hiện đại. Điều này đòi hỏi các quốc gia phải tăng cường hợp tác quốc tế trong giải quyết các vấn đề an ninh.

Sự gia tăng của các yếu tố “phi vật chất” trong bảo đảm an ninh: Bên cạnh các yếu tố vật chất như vũ khí, trang bị, lực lượng, các yếu tố phi vật chất như thông tin, tư tưởng, văn hóa, tâm lý xã hội ngày càng đóng vai trò quan trọng trong bảo đảm an ninh quốc gia.

Các hoạt động tuyên truyền, định hướng dư luận, chiến tranh tâm lý, “diễn biến hòa bình”... có thể tác động sâu sắc đến nhận thức và hành vi của người dân, từ đó ảnh hưởng đến ổn định chính trị – xã hội. Vì vậy, bảo đảm an ninh trong môi trường hiện đại không chỉ là vấn đề quân sự mà còn là vấn đề tổng hợp của nhiều lĩnh vực.

Môi trường an ninh hiện đại là một hệ thống phức hợp, đa chiều với nhiều yếu tố mới, đan xen và biến động khó lường. Những đặc điểm này đặt ra yêu cầu cấp thiết phải đổi mới tư duy, nội dung và phương thức giáo dục quốc phòng và an ninh nhằm đáp ứng yêu cầu bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới.

2.2. Những thách thức đặt ra đối với giáo dục quốc phòng và an ninh

Trong bối cảnh môi trường an ninh hiện đại có nhiều biến động phức tạp, công tác giáo dục quốc phòng và an ninh (GDQP&AN) đang phải đối mặt với nhiều thách thức mới cả về nội dung, phương pháp và điều kiện tổ chức thực hiện. Những thách thức này không chỉ xuất phát từ sự thay đổi của môi trường an ninh mà còn đến từ chính những hạn chế nội tại của hệ thống giáo dục hiện nay.

Nội dung giáo dục chậm được cập nhật, chưa theo kịp thực tiễn: Một trong những thách thức lớn nhất đối với GDQP&AN là sự chậm đổi mới về nội dung giảng dạy. Hiện nay, chương trình GDQP&AN vẫn còn nặng về kiến thức truyền

thông, trong khi các vấn đề an ninh mới như an ninh mạng, chiến tranh thông tin, an ninh phi truyền thống chưa được tích hợp đầy đủ và hệ thống. Điều này dẫn đến khoảng cách giữa nội dung giáo dục với thực tiễn môi trường an ninh hiện đại, làm giảm tính hấp dẫn và hiệu quả của quá trình dạy học. Người học khó nhận thấy mối liên hệ giữa kiến thức được trang bị với những vấn đề đang diễn ra trong đời sống xã hội.

Phương pháp giảng dạy còn mang tính truyền thống, thiếu tính tương tác: Phương pháp giảng dạy GDQP&AN ở nhiều cơ sở giáo dục vẫn chủ yếu dựa vào hình thức thuyết trình, truyền đạt một chiều. Việc áp dụng các phương pháp dạy học tích cực như học theo tình huống, mô phỏng, trải nghiệm thực tế còn hạn chế. Trong khi đó, đặc điểm của người học trong thời đại số là năng động, thích tương tác và trải nghiệm. Sự không phù hợp giữa phương pháp giảng dạy và đặc điểm người học đã làm giảm hứng thú học tập, ảnh hưởng đến chất lượng tiếp thu kiến thức và kỹ năng.

Nhận thức và thái độ học tập của người học chưa cao: Một bộ phận học sinh, sinh viên chưa nhận thức đầy đủ vai trò và ý nghĩa của GDQP&AN đối với nhiệm vụ bảo vệ Tổ quốc. Nhiều người còn coi đây là môn học phụ, mang tính bắt buộc, học để đủ điều kiện hoàn thành chương trình. Thực trạng này dẫn đến tình trạng học tập mang tính đối phó, thiếu chủ động, ảnh hưởng trực tiếp đến hiệu quả giáo dục về ý thức quốc phòng, an ninh và trách nhiệm công dân.

Tác động tiêu cực của môi trường thông tin và mạng xã hội: Sự phát triển mạnh mẽ của internet và mạng xã hội đã tạo ra một môi trường thông tin đa chiều, trong đó tồn tại không ít thông tin sai lệch, xuyên tạc, phản động. Các thế lực thù địch lợi dụng không gian mạng để tiến hành các hoạt động “diễn biến hòa bình”, tác động vào nhận thức, tư tưởng của giới trẻ. Điều này đặt ra thách thức lớn đối với GDQP&AN trong việc định hướng tư tưởng, nâng cao khả năng “miễn dịch thông tin” cho người học, giúp họ có khả năng phân tích, đánh giá và chọn lọc thông tin một cách đúng đắn.

Hạn chế về đội ngũ giảng viên và năng lực chuyên môn mới: Đội ngũ giảng viên GDQP&AN tuy có nền tảng chuyên môn vững về kiến thức

truyền thống, nhưng trong nhiều trường hợp còn thiếu cập nhật về các lĩnh vực mới như an ninh mạng, chiến tranh công nghệ cao, truyền thông số. Bên cạnh đó, năng lực ứng dụng công nghệ trong giảng dạy của một bộ phận giảng viên còn hạn chế, chưa đáp ứng yêu cầu đổi mới phương pháp dạy học trong bối cảnh chuyển đổi số giáo dục.

Điều kiện cơ sở vật chất và trang thiết bị còn hạn chế: Ở một số cơ sở đào tạo, đặc biệt là các trung tâm GDQP&AN địa phương, cơ sở vật chất, trang thiết bị phục vụ giảng dạy còn thiếu thốn hoặc chưa đồng bộ. Việc đầu tư các hệ thống mô phỏng, thiết bị công nghệ hiện đại chưa được quan tâm đúng mức. Điều này ảnh hưởng đến khả năng tổ chức các hoạt động dạy học thực hành, trải nghiệm – những yếu tố quan trọng để nâng cao chất lượng GDQP&AN trong bối cảnh hiện nay.

Yêu cầu tích hợp liên ngành ngày càng cao: Môi trường an ninh hiện đại đòi hỏi GDQP&AN không chỉ dừng lại ở phạm vi kiến thức quân sự mà cần tích hợp với các lĩnh vực khác như công nghệ thông tin, luật pháp, tâm lý học, truyền thông, môi trường... Tuy nhiên, việc xây dựng chương trình và tổ chức giảng dạy theo hướng liên ngành còn gặp nhiều khó khăn do hạn chế về nguồn lực, đội ngũ và cơ chế phối hợp.

Những thách thức đối với GDQP&AN trong bối cảnh hiện nay là toàn diện, bao gồm cả yếu tố khách quan từ môi trường an ninh hiện đại và yếu tố chủ quan từ nội tại hệ thống giáo dục. Việc nhận diện đúng và đầy đủ các thách thức này là cơ sở quan trọng để đề xuất các giải pháp đổi mới phù hợp, góp phần nâng cao chất lượng GDQP&AN đáp ứng yêu cầu bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới.

2.3. Biện pháp nâng cao chất lượng giáo dục quốc phòng và an ninh trong bối cảnh hiện nay

Trước những biến động phức tạp của môi trường an ninh hiện đại, việc nâng cao chất lượng giáo dục quốc phòng và an ninh cần được tiếp cận theo hướng đổi mới toàn diện, trong đó trọng tâm là sự thích ứng linh hoạt với các thách thức mới. Trước hết, nội dung chương trình cần được cập nhật theo hướng mở, tích hợp những vấn đề an ninh phi truyền thống như an ninh mạng, chiến tranh thông tin, an ninh môi trường và các nguy cơ toàn cầu, qua đó giúp người học nhận thức rõ hơn mối liên hệ giữa kiến thức được trang bị và

thực tiễn đời sống. Sự đổi mới này không chỉ dừng lại ở việc bổ sung kiến thức mà còn phải đảm bảo tính hệ thống, tính thời sự và khả năng vận dụng.

Cùng với đó, phương pháp giảng dạy cần chuyển mạnh từ truyền thụ một chiều sang phát huy tính chủ động, tích cực của người học thông qua các hình thức như học theo tình huống, mô phỏng, thảo luận và trải nghiệm thực tiễn. Việc ứng dụng công nghệ số trong giảng dạy, đặc biệt là các nền tảng học tập trực tuyến, mô hình thực tế ảo và trí tuệ nhân tạo, sẽ góp phần tạo ra môi trường học tập sinh động, tăng cường khả năng tương tác và nâng cao hiệu quả tiếp thu kiến thức.

Bên cạnh đổi mới nội dung và phương pháp, việc nâng cao chất lượng đội ngũ giảng viên giữ vai trò then chốt. Giảng viên không chỉ cần vững về chuyên môn truyền thống mà còn phải được bồi dưỡng thường xuyên về các lĩnh vực an ninh mới, đồng thời nâng cao năng lực ứng dụng công nghệ trong giảng dạy. Điều này đòi hỏi sự đầu tư có trọng điểm vào công tác đào tạo, tập huấn và phát triển chuyên môn liên tục. Mặt khác, việc tăng cường các hoạt động trải nghiệm thực tiễn như tham quan đơn vị quân đội, diễn tập phòng thủ, hay các chương trình ngoại khóa gắn với nội dung quốc phòng và an ninh sẽ góp phần hình thành nhận thức sâu sắc và thái độ tích cực cho người học. Thông qua đó, giáo dục quốc phòng và an ninh không chỉ

dừng lại ở việc truyền đạt kiến thức mà còn hướng tới việc bồi dưỡng ý thức trách nhiệm công dân và tinh thần sẵn sàng bảo vệ Tổ quốc.

Đồng thời, trong bối cảnh bùng nổ thông tin hiện nay, cần chú trọng trang bị cho người học kỹ năng nhận diện, phân tích và phản biện thông tin, đặc biệt là trên không gian mạng. Đây là yếu tố quan trọng giúp nâng cao “sức đề kháng” trước các luồng thông tin sai lệch, góp phần giữ vững nền tảng tư tưởng và ổn định xã hội.

III. KẾT LUẬN

Trong bối cảnh môi trường an ninh hiện đại với nhiều biến động nhanh chóng, đa chiều và khó dự báo, giáo dục quốc phòng và an ninh đứng trước yêu cầu phải đổi mới toàn diện nhằm thích ứng với các thách thức mới. Việc nâng cao chất lượng giáo dục không chỉ dừng lại ở việc cập nhật nội dung mà còn đòi hỏi sự chuyển biến mạnh mẽ về phương pháp giảng dạy, phát triển đội ngũ giảng viên và ứng dụng công nghệ số. Đồng thời, cần chú trọng bồi dưỡng nhận thức, bản lĩnh chính trị và trách nhiệm công dân cho người học, giúp họ có khả năng nhận diện, xử lý các vấn đề an ninh trong thực tiễn. Giáo dục quốc phòng và an ninh, nếu được triển khai đồng bộ và hiệu quả, sẽ góp phần quan trọng trong việc xây dựng nguồn nhân lực chất lượng cao, đáp ứng yêu cầu bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Ban Chấp hành Trung ương Đảng (2018), *Nghị quyết số 28-NQ/TW về Chiến lược bảo vệ Tổ quốc trong tình hình mới*. Quốc hội (2013), *Luật Giáo dục quốc phòng và an ninh*.
Bộ Giáo dục và Đào tạo (2020), *Chương trình giáo dục quốc phòng và an ninh trong các cơ sở giáo dục*.
Bộ Quốc phòng (2019), *Giáo trình Giáo dục quốc phòng và an ninh*, Nxb Quân đội Nhân dân.